

MANUEL VILAS

În toate a fost frumusețe

Traducere din limba spaniolă de
Marin Mălaicu-Hondrari

1

Ce bine-ar fi dacă durerea omenească s-ar putea măsura în cifre exacte, nu prin cuvinte imprecise. Ce bine-ar fi dacă ar exista o modalitate de a ști cât de mult am suferit, dacă durerea ar fi palpabilă și măsurabilă. La un moment dat, orice om ajunge să se confrunte cu inconsistența trecerii sale prin lume. Există oameni care suportă asta, eu nu o voi suporta niciodată.

Eu nu o voi suporta niciodată.

Contemplam orașul Madrid, și irealitatea străzilor, caselor și locuitorilor îmi pătrundea prin toți porii.

Am fost un ecce homo.

N-am înțeles viața.

Conversațiile cu alți oameni au ajuns să fie plictisitoare, lungi, păgubitoare.

Mă durea să vorbesc cu ceilalți: vedeam inutilitatea tuturor discuțiilor care au avut și vor avea loc între oameni. Pe când conversațiile erau în plină desfășurare, eu vedeam deja uitarea în care vor cădea.

Cădere înainte de cădere.

Vanitatea conversațiilor, vanitatea vorbitorului, vanitatea celui care răspunde. Vanitățile reunite pentru ca lumea să poată exista.

Atunci m-am gândit din nou la tatăl meu. M-am gândit că numai discuțiile pe care le avusesem cu tata

meritaseră toată bătaia de cap. M-am întors la conversațiile acelea, sperând să am parte de un moment de tihnă în mijlocul stingerii generale a tuturor lucrurilor.

Am crezut că am creierul atrofiat, nu eram capabil să fac în minte nici cele mai simple calcule. Adunam cifrele de la numărul mașinilor și operațiunile alea matematice mă cufundau într-o tristețe apăsătoare. Vorbeam incorect spaniola. Îmi lua mult până să articulez o frază, cădeam în muțenie, iar interlocutorul meu se uita la mine cu milă sau cu dispreț și apoi încheia el fraza pe care o începusem.

Mă bâlbâiam și repetam de mii de ori aceeași propoziție. Poate că exista o urmă de frumusețe în acea disfemie emoțională. L-am luat la rost pe tata. Mă gândeam tot timpul la viața lui. Încercam să găsesc în viața lui o explicație pentru viața mea. M-am transformat într-un om înspăimântat și vizionar.

Mă uitam în oglindă și nu vedeam îmbătrânirea mea, ci a celui alt care trecuse prin lume. Vedeam îmbătrânirea tatălui meu. Așa puteam să mi-l amintesc la perfecțiune, trebuia doar să mă uit în oglindă și apărea el, ca într-o liturghie necunoscută, ca într-o ceremonie șamanică sau un rit teologic inversat.

Reîntâlnirea în oglindă cu tata nu-mi aducea nicio bucurie și nicio fericire, ci doar încă o răsucire a cuțitului în rană, o intensificare a prăbușirii lente, creșterea hipotermiei a două cadavre care vorbesc.

Văd ceea ce nu a fost făcut pentru a fi vizibil, văd moartea în expansiunea și în plămada materiei, văd imponderabilitatea globală a tuturor lucrurilor. Citeam din Teresa de Ávila, o femeie căreia i s-au întâmplat lucruri

asemănătoare cu cele ce mi se întâmplă mie. Ea le numea într-un fel, eu într-altul.

M-am apucat de scris, numai scriind puteam să scap de toate mesajele întunecate pe care le primeam de la trupurile oamenilor, de la străzi, de la orașe, de la politică, de la mediile de comunicare, de la ceea ce suntem.

Marea stafie a ceea ce suntem: un construct îndepărtat de natură. Marea stafie e de succes: omenirea e convinsă de existența ei. De aici încep toate problemele mele.

În 2015 exista o tristețe care străbătea toată planeta și pătrundea în societate de parcă ar fi fost un virus.

Mi-am făcut o tomografie computerizată. M-am dus la un neurolog. Era un bărbat masiv, chel, cu unghiile îngrijite, cu cravată pe sub halatul alb. Mi-a făcut analize. Mi-a spus că n-am nimic ciudat la cap. Că totul era în regulă.

Și am început să scriu cartea asta.

M-am gândit că starea mea sufletească se datora amintirii vagi a ceva ce se întâmplase într-un loc din nordul Spaniei, pe nume Ordesa, un loc înconjurat de munți, iar amintirea era gălbuie, galbenul invadea numele Ordesa, iar dincolo de Ordesa se profila figura tatălui meu în vara anului 1969.

O stare psihică ce este un loc: Ordesa. Și de asemenea o culoare: galben.

Totul a devenit galben. Când lucrurile și ființele ome-nești devin galbene înseamnă că au ajuns la inconsistență sau la resentiment.

Suferința este galbenă, asta vreau să spun.

Scriu aceste cuvinte în 9 mai 2015. În urmă cu șaptezeci de ani, Germania semna capitularea necondiționată. În

câteva zile, fotografiile cu Hitler aveau să fie înlocuite de cele cu Stalin.

Și istoria e un trup plin de remușcări. Am cincizeci și doi de ani și sunt propria mea istorie.

Cei doi fii ai mei tocmai intră în casă, au fost să joace padel. E o căldură insuportabilă. Insistența căldurii, apăsarea ei constantă asupra oamenilor, asupra planetei.

Căldura tot mai mare asupra umanității. Nu e doar schimbarea climatică, e un soi de aducere aminte a Istoriei, un soi de răzbunare a miturilor vechi asupra miturilor noi. Schimbarea climatică nu este altceva decât o actualizare a apocalipsei. Ne place apocalipsa. O purtăm în gene.

Apartamentul în care locuiesc e jegos, plin de praf. Am încercat de mai multe ori să-l curăț, dar este imposibil. Niciodată n-am știut cum să fac curățenie, chiar dacă mi-am dat tot interesul. Poate că zace în mine vreo rămășiță genetică de stirpe aristocratică. Mi se pare destul de improbabil, totuși.

Locuiesc pe strada Ranillas, în nordul Spaniei, într-un oraș al cărui nume nu mi-l amintesc acum: aici sunt doar furnici, praf și căldură. Cu câțva timp în urmă, am avut parte de o invazie de furnici și le-am omorât cu aspiratorul: sute de furnici aspirate, m-am simțit un criminal de război în toată puterea cuvântului. Mă uit la tigaia din bucătărie. Grăsimea prinsă de tigaie. Trebuie să o spăl. Nu știu ce-am să le dau de mâncare fiilor mei. Banalitatea mâncării. Fereastra dă spre o biserică catolică care primește impasibilă lumina soarelui, vâlvătaia lui atee. Vâlvătaia soarelui, pe care Dumnezeu o trimite direct pe pământ, ca și cum ar fi o bilă neagră, murdară, mizerabilă, ca și cum ar fi putreziciune, gunoi. Nu vedeți gunoiul soarelui?

Nu e nici țipenie pe străzi. Unde locuiesc eu nu există străzi, doar trotuare pustii, pline de lut și de cosași morți. Oamenii au plecat în vacanță. Stau la plajă și se bucură de valurile mării. Cosașii morți au întemeiat și ei familii și au avut parte de zile de sărbătoare, de Crăciun și de petreceri de zile de naștere. Suntem cu toții niște amărăți, aruncați în tunelul existenței. Existența este o categorie morală. Existăm, și asta înseamnă că suntem obligați să întreprindem lucruri, să facem chestii, ceva, orice.

Dacă mi-am dat seama de ceva în viață este că toți bărbații și toate femeile alcătuim o singură existență. Într-o zi, această singură existență va avea o reprezentare politică, și atunci vom face un pas înainte. Eu n-am să-l prind. Sunt atâtea lucruri pe care n-am să le mai văd, chiar dacă le văd chiar acum.

Mereu am văzut lucruri.

Mereu morții au stat de vorbă cu mine.

Am văzut atâtea lucruri încât viitorul a început să-mi vorbească, de parcă am fi fost vecini, chiar prieteni.

Vorbesc despre oamenii ăia, despre stafii, despre morți, despre părinții mei morți, despre iubirea mea pentru ei, despre cum iubirea asta nu mai trece.

Nimeni nu știe ce este iubirea.

După ce-am divorțat (acum un an, deși niciodată nu poți fi sigur, pentru că nu e o dată exactă, ci un proces, chiar dacă oficial există o dată; pentru urmările juridice, poate fi o zi anume; în orice caz, trebuie ținut cont de multe date semnificative: prima oară când te gândești la asta, a doua oară, nenumăratele ori, belșugul de dezacorduri, discuții și tristeți care hăcuie ce ai gândit, iar la urmă plecarea de acasă, și poate că tocmai această plecare pornește cascada de evenimente, ce culminează cu un eveniment juridic radical, care, din punct de vedere legal, pare încheierea socotelilor; punctul de vedere legal e ca o busolă pe culmile munților, o știință, atâta timp cât avem nevoie de o știință care să clarifice lucrurile, de un principiu al legalității) am redevenit omul care fusesem cu mulți ani în urmă, adică a trebuit să cumpăr un mop și o perie, produse pentru curățenie, multe produse pentru curățenie.

Administratorul blocului a apărut la ușă. Am schimbat câteva vorbe. Despre un meci de fotbal. Și eu mă gândesc la viața oamenilor. Administratorul aparține rasei orientale, chiar dacă are naționalitate ecuadoriană. Trăiește de mult timp în Spania, nu-și mai amintește de Ecuador. Știu că în adâncul său mă invidiază pentru apartament. Oricât de rău ți-ar merge în viață, mereu se va găsi cineva care să te invidieze. E un soi de sarcasm cosmic.

Fiul meu m-a ajutat să fac curat în apartament. Se adunase un vraf de scrisori, pline de praf. Luai un plic și simțeați cu vârful degetelor senzația aceea de mucegai dată de praf, pe punctul de a deveni țărână.

Erau scrisori de dragoste vechi, răătăcite, inocente și scrisori tandre scrise la tinerețe, scrisorile mamei fiului meu, cea care a fost soția mea. I-am spus fiului să le pună în sertarul cu amintiri. Acolo unde mai puseseam fotografiile cu tata și un portofel de-al mamei. Un fel de cimitir al memoriei. Nu am vrut, sau nu am putut să contemplu toate acele obiecte. Le-am atins cu dragoste și cu durere.

Nu știi ce să faci cu toate lucrurile astea, nu-i așa? m-a întrebat fiul meu.

Mai sunt și alte lucruri: facturi și hârtii care par importante, cum ar fi de la asigurări și de la bancă, i-am zis.

Băncile îți burdușesc cutia poștală cu scrisori depri-mante. Un munte de extrase bancare. Scrisorile de la bancă mă neliniștesc. Îți arată ceea ce ești. Te obligă să te gândești la locul de nimic pe care-l ocupi lume.

M-am uitat la extrasele bancare.

De ce-ți place să îți frigiderul dat la maximum? m-a întrebat.

Mi-e groază de căldură, sunt exact ca tata. Îți amintești de bunicul tău?

Asta e o întrebare incomodă, fiul meu se gândește că punându-i o asemenea întrebare încerc să am un avantaj, să-l fac să fie binevoitor cu mine.

Fiul meu are capacitatea de a judeca drept lucrurile și de a munci. S-a întrecut pe sine cât timp m-a ajutat să fac curat în apartament.

Brusc, mi s-a părut că apartamentul meu nu merita banii pe care-i plăteam pentru el. Bănuiesc că această certitudine este cea mai clară dovadă de maturitate a inteligenței umane confruntate cu greutățile capitalismului. Însă datorită capitalismului am o casă.

M-am gândit, ca de obicei, la sărăcie. Viața unui om înseamnă, în esență, efortul de a nu cădea în sărăcie. Indiferent de ce ocupație are, ar fi un eșec total. Dacă nu știi cum să faci rost de mâncare pentru copiii tăi, atunci nu ai niciun motiv pentru a face parte din societate.

Nimeni nu știe dacă se poate trăi în afara societății. Părerea celorlalți sfârșește prin a fi singura adeverință a existenței tale. Vorbim despre o părere morală, care validează valoarea ta și judecățile despre tine, judecăți care determină poziția ta în lume. E o luptă între corp, corpul tău unde sălășluiește viața, și cât valorează el în ochii celorlalți. Dacă oamenii te vor, dacă oamenii caută prezența ta, atunci îți va merge bine.

Totuși, moartea — această țicnită sociopată — nivelează toate estimările sociale și morale prin degradarea trupului, care continuă să fie activ. Se vorbește mult despre corupție politică și corupție morală, dar foarte puțin despre cum moartea corupe trupul: despre inflamare, despre explozia de gaze pestilențiale și despre transformarea cadavrului în hoit.

Tatăl meu vorbea foarte puțin despre maică-sa. Își amintea numai cât de bine gătea. Bunica mea a plecat din Barbastro la sfârșitul anilor șaptezeci și nu s-a mai întors niciodată. A plecat în 1969. Împreună cu fiică-sa.

Barbastro e satul unde m-am născut și am crescut. La nașterea mea, avea zece mii de locuitori. Acum are

șaptesprezece mii. Odată cu trecerea timpului, satul acela pare să fie mânat de un destin cosmic, dar și particular, totodată.

Această nevoie de a transforma amorful într-un personaj cu formă proprie era numită de antici „alegorie“. Pentru că pentru cei mai mulți oameni trecutul are concretețea unui personaj de roman.

Îmi amintesc de o poză din anii cincizeci cu tata, în care apare la volanul mașinii sale Seat 600. Aproape că nu se vede, dar știu că este el. E o fotografie ciudată, specifică acelei epoci, cu străzi ce par nou-nouțe. În fundal se văd un Renault Ondine și un grup de femei; femei stând cu spatele, fiecare cu poșeta ei, femei care acum sunt moarte sau bătrâne. Disting capul tatălui meu în interiorul Seat-ului 600 cu număr de Barcelona. Niciodată nu a vorbit despre asta, despre faptul că primul lui Seat 600 avea număr de Barcelona. Nu pare nici vară, nici iarnă. Dacă mă iau după hainele femeilor, poate fi sfârșit de septembrie sau sfârșit de mai.

Nu prea sunt multe de spus despre prăbușirea tuturor lucrurilor care au fost. Totuși, trebuie să subliniez fascinația mea pentru autoturismul acela, pentru acel Seat 600, care a însemnat bucuria a milioane de spanioli, motiv de speranță atee și materială, motiv de încredere în viitorul mașinilor personale, motiv de călătorie, motiv pentru a cunoaște alte locuri și alte orașe, motiv de a te gândi la labirinturile geografiei și drumurilor, motiv pentru a vedea râuri și plaje, motiv pentru a te închide într-un habitacul separat de lume.

Numărul e de Barcelona, cifrele s-au pierdut: 186.025. Undeva, tot trebuie să mai fi rămas ceva din acest număr, iar să te gândești la asta e ca și cum ai avea credință.

Conștiința de clasă nu trebuie să ne lipsească nicio dată. Tata a făcut ce-a putut în Spania: și-a găsit o slujbă, a muncit, și-a întemeiat o familie și a murit.

Sunt puține alternative la toate astea.

Familia e o formă de fericire verificată. Oamenii care aleg să trăiască singuri mor mai repede, e dovedit statistic. Nimeni nu vrea să moară mai repede decât îi sună ceasul. Pentru că a muri nu are niciun farmec și e ceva atât de învechit. Dorința de moarte este anacronică. Asta am descoperit-o de puțin timp. Cea mai recentă descoperire a culturii occidentale: e mai bine să nu mori.

Orice-ar fi, să nu mori, mai ales dintr-un motiv ușor de înțeles: nu e nevoie. Nu e nevoie să mori. Înainte se credea că da, că e nevoie să mori.

Înainte, viața valora mai puțin. Acum valorează mai mult. Belșugul, abundența materială fac ca oropsiții istoriei (cei cărora, acum câteva decenii, le era egal dacă trăiau sau mureau) să-și dorească din toată inima să fie în viață.

Clasa de mijloc spaniolă din anii cincizeci și șaizeci a transmis vlăstarelor sale aspirații mai sofisticate.

Nici nu știu în ce an a murit bunica mea. Poate că în 1992 sau 1993, sau în 1999 ori în 2001, poate că în 1996 sau în 2000, cam pe atunci. Mătușa mea a sunat și ne-a dat vestea morții mamei tatălui meu. Tata și mătușa nu-și vorbeau. Așa că ea a lăsat un mesaj pe robot. Am ascultat mesajul. Zicea că, deși nu se înțelegeau, aveau aceeași mamă. Exact asta: că aveau aceeași mamă, iar acesta era un motiv de apropiere. Mesajul m-a făcut să rămân pe gânduri, în casa părinților mei intra mereu o lumină violentă care făcea ca lucrurile să-și piardă consistența, pentru că lumina este mai puternică decât acțiunile oamenilor.

Tata s-a așezat în fotoliul său. Un fotoliu galben. Nu se va duce la înmormântare, aceasta a fost decizia lui. Murise într-un oraș îndepărtat, la vreo cinci sute de kilometri de Barbastro, la vreo cinci sute de kilometri de locul unde tata primise vestea morții mamei lui. Nu s-a dus, pur și simplu. Nu a avut chef să meargă. Să conducă atât. Sau să meargă ore în șir cu autobuzul. Și mai întâi să caute un autobuz.

Faptul acesta a dus la o avalanșă de alte fapte. Nu-mi place să judec ce s-a întâmplat, ci să povestesc, să spun sau să celebrez. Aspectul moral al faptelor este întotdeauna un construct cultural. Faptele, în sine, sunt evidente. Faptele sunt naturale, dar interpretarea lor este politică.

Tata nu a mers la înmormântarea bunicii mele. Ce relație avea cu mama lui? Niciuna. Da, bine, au avut una, la început, prin 1935 sau 1940, dar această relație s-a evaporat treptat, a dispărut. Cred că tata ar fi trebuit să meargă la înmormântare. Nu pentru mama lui moartă, ci pentru el

însuși și, de asemenea, pentru mine. A refuza acea înmormântare însemna că refuză și viața, în general.

Cel mai mare mister e că tata o iubea pe maică-sa. Motivul pentru care nu s-a dus la înmormântare ține de faptul că inconștientul său refuza corpul mort al mamei. Iar eul său conștient era stăpânit de o lene de nebiruit.

Mii de povești se bulucesc în capul meu în legătură cu sărăcia și cu felul cum sărăcia te otrăvește cu visul bogăției. Sau cum sărăcia dă naștere pasivității, lipsei de chef de a te urca într-o mașină pentru a parcurge cinci sute de kilometri.

În 2008, capitalismul s-a prăbușit în Spania, am fost pierduți, nu mai știam la ce să aspirăm. Odată cu recesiunea economică, a început și comedia politică.

Mai că i-am invidiat pe cei morți.

Tata a fost ars într-un cuptor pe motorină. Niciodată nu ne-a spus ce-și dorea să facem cu cadavrul său. Ne-am mulțumit să scăpăm de mort (corpul imobil, acel ceva care fusese cândva, dar acum nu mai știam ce este), așa cum face toată lumea. Cum vor face cu mine. Când moare cineva, suntem obsedați să-i ștergem cadavrul de pe hartă. Să dispară corpul. Dar de ce atâta grabă? Din cauza putrefacției cărnii? Nu, pentru că acum morgile sunt dotate cu congelatoare extrem de sofisticate. Cadavrul ne înspăimântă. Ne înspăimântă viitorul, ne înspăimântă acel ceva în care ne vom transforma. Ne gândim cu groază la legăturile pe care le-am avut cu cadavrul. Ne sperie zilele petrecute lângă cadavru, mulțimea de lucruri pe care le-am făcut cu acel cadavru: am fost la plajă, am mâncat cu el, am călătorit cu el, am ieșit la cină cu el, ba chiar am dormit cu el.

Sfârșitul vieții oricărui om ridică o singură problemă reală: ce să facem cu cadavrul. În Spania există două posibilități: înhumarea sau incinerarea. Sunt două cuvinte frumoase care provin din latină: să te transformi în țărână sau în cenușă.

Limba latină dă prestigiu morții noastre.

Tata a fost incinerat pe data de 19 septembrie 2005. Acum regret, poate că a fost o decizie grăbită. Pe de altă parte, faptul că tata nu s-a dus la înmormântarea mamei lui, așadar a bunicii mele, a jucat un rol important în alegerea incinerării. Ce este mai important? Să semnaliez gradul meu de rudenie, spunând „bunica mea“, sau pe cel al tatălui meu, spunând „mama lui“? Nu știu ce punct de vedere să aleg. Bunica mea sau mama lui, în această alegere stă totul. Tata nu a mers la înmormântarea bunicii mele și asta a avut legătură cu ce am făcut cu cadavrul tatălui meu; a influențat hotărârea de a-l arde, de a-l incinera. Nu are de-a face cu dragostea, ci cu avalanșa de fapte. Fapte care dau naștere altor fapte: avalanșa vieții, o cascadă căzând încontinuu, în timp ce noi ne pierdem mințile.

În acest moment, îmi mai dau seama și de faptul că în viața mea nu s-au petrecut chestii importante, dar, chiar și așa, port în mine o suferință adâncă. Durerea nu e nicidecum o piedică pentru fericire, cel puțin ce înțeleg eu prin durere, căci pentru mine durerea este legată de întărirea conștiinței. Suferința este o conștiință dilatăată care atinge toate lucrurile care au fost și vor fi. E un soi de politețe secretă față de toate lucrurile. Curtoazie cu tot ce a fost. Iar din politețe și curtoazie întotdeauna se naște eleganța.

E o formă de conștiință generală. Suferința este o mână întinsă celuilalt. Înseamnă politețe față de ceilalți. În timp ce zâmbim, ne prăbușim pe dinăuntru. Dacă alegem să zâmbim în loc de a ne prăbuși morți pe stradă, o facem din eleganță, din tandrețe, din curtoazie, din iubire față de ceilalți, din respect față de ei.

Nu am nici cea mai mică idee cum să organizez timpul, cum să-l definesc. Mă întorc la după-amiaza asta de mai 2015, pe care o trăiesc în aceste momente și văd că pe patul meu zac împrăștiate o grămadă de medicamente. De toate felurile: antibiotice, antihistaminice, anxiolitice, antidepresive.

Cu toate astea, mă bucur că sunt viu și mereu mă voi bucura. Peste moartea tatălui meu a căzut timpul și de multe ori mi-l amintesc cu greu. Dar asta nu mă întristează. Faptul că tatăl meu înaintează pe drumul dispariției totale și că eu, împreună cu fratele meu, sunt singurul care mi-l mai amintesc, mi se pare de o frumusețe extraordinară.

Mama a murit acum un an. Pe când trăia, am vrut de câteva ori să vorbim despre tata, dar ea a refuzat orice discuție. Nici cu fratele meu nu pot vorbi prea multe despre tata. Nu este un reproș, nici vorbă. Înțeleg foarte bine stinghereala și chiar și o anume pudoare. Căci în tradiția anumitor culturi, cel puțin în cea cu care m-am procopsit eu, a vorbi despre un mort presupune un ridicat și usturător grad de impudoare.

Așa că am rămas singur cu tata. Sunt singurul om din lumea asta — nu știu dacă și fratele meu — care-și amintește zilnic de el. Și zilnic contemplan dispariția lui, care va sfârși prin a fi transformată în puritate. Nu e vorba

că mi-l amintesc zilnic, ci că se află în mine permanent, m-am retras din mine însumi pentru a-i face loc.

E ca și cum tata nu ar fi vrut să fie viu pentru mine, vreau să spun că nu a vrut să-mi reveleze viața lui, sensul vieții lui: niciun tată nu vrea să fie bărbat pentru fiul său. Tot trecutul meu s-a prăbușit când mama a făcut exact ce a făcut și tata: a murit.